iojes
www.iojes.net
International Online Journal of Educational Sciences, 2010, 2 (3), 883-904

Literary Texts as Teaching Tools and an Investigate on "Bilmece"

Başak UYSAL[1]

Abstract

In this study a literary text that is named "The Riddle" in 7th grade Turkish language lesson book prepared by Ministry of National Education has been examined in terms of discourse analysis and requested texts features in Turkish language lesson books. Document analysis method that is one of the qualitative research techniques has been used in this research. With the aim of to determine texts criterion requested texts features in Turkish language lesson books has been considered. This text also has been analysed with the aim of to determine intensive and surface construction in text. This research's conclusions can contribute to latter discourse analysis.

Keywords: Literary text, Turkish language teaching, literary text analysis, hermeneutics, ontology.

Extended Summary

Introduction

Literary texts are one of the most important mediators to run after with literature and language awareness for individuals. Also, literary text in Turkish language books has used to have acquisitions that have been determined in syllabus. Regenerated syllabus in 2005 has been requiring to new criteria for choosing the literary text. Even though these criterias make easier the text-choosing and text-assay, they cause to indeterminization -e.g. compressing texts, word quantity, fastening the unknown words in text are a few of them.

Language is a term which established connection with people and society. In Turkish language lessons, students have learned not only grammar, listening, reading, speaking and writing, but also using the language and effective communication. For this purpose, literary texts are a mediator for student's communicative skills developing. With these texts, they have learned to make an conversation, expressing an idea, describing someone

[1] Gazi University, basakuysal@gazi.edu.tr

© 2010 International Online Journal of Educational Sciences ISSN: 1309-2707

or somewhere and try to share his or her emotionality by writing or speaking. Namely, literary texts have become an cross over for language learning.

Literary texts are not only estimated in the terms of words, type and text's longness, but also take care of in the term of linguistic features. Because of that, literary texts must estimated by several dimensions. In this study, a literary text that is named "The Riddle/Bilmece" has been estimated in terms of several dimensions-epistemologies, ontology, hermeneutic and macro-micro-super structure. There have been a lot of interesting inferences in this essay. For example, when the constructional dimension has being discussed, everyone could realize that there was a logical error in this text.

Method

Document analysis method that is one of the qualitative research techniques has been used in this research. Sample text's analysis and it's intersected and conflicted points have been prioritized in the axis of syllabus. Also, for this aim literature has been examined. Aims of this study are following.

a. Has the text that is named The Riddle been relating to requested texts features in Turkish language lesson books.

b. Has the text that is named The Riddle been relating to requested features in terms of text linguistic?

Findings

Recently, knowledge have been increased in variety and sometimes it has been changed negatively. According to epistemology, a literary text must reflect the true knowledge to the students and mustn't changed the knowledge. Accordingly, proverbs, phrasal verbs and word cliques have high worth in the term of epistemology. Because they are both life-based, allegorical and concentrated.

The students in ministry school's ideas, denies and interests can change easily. Because of this fact, literary text in lesson books must have been selected insightly. "Bilmece" is not a type of text that must give "knowledge." Accordingly, it is exempted from epistemological

selections; but of course this text have acqusitions. Riddles, phrasal verbs, and communication casualties between Hacivat and Karagöz in text are some of these acqusitions.

In our world, nothing like it appears; but especially literary text are not similar to as it is. Namely, literary text are not only words group that can make grammar practices but also they can use in linguistic, culture and education.

When one text has simplicifaciated, it can be lose it's linguistic dimension. Because of that, simplification must be made according to the students' level and linguistic dimensions must take into account.

Another important term in ontology is "cultural dimensions." The syndrome of "misunderstood" between Karagöz and Hacivat scarcely has existed in every Turkish lesson books. In this irony, Karagöz refers to "folk" and Hacivat refers to "intellactuals." Accordingly, Karagöz-Hacivat text are very important for worth transfusion from us to the newest generation.

In the text, Karagöz and Hacivat are gambling each other. Karagöz have been taken money from Hacivat for every unanswered riddle. According to worth transfusion, it is not very honest approach. Because when we make "a wrong" a current issue, we would have interrogated it's possibility. Also, there are some inaccurated words in terms of education e.g. *shoehorn*.

Students must embody something from himself or herself to readen text and must be able to exposition. Namely, text in Turkish books must give students to hermeneutic. In "Bilmece", there have been very accurate point to exposition:

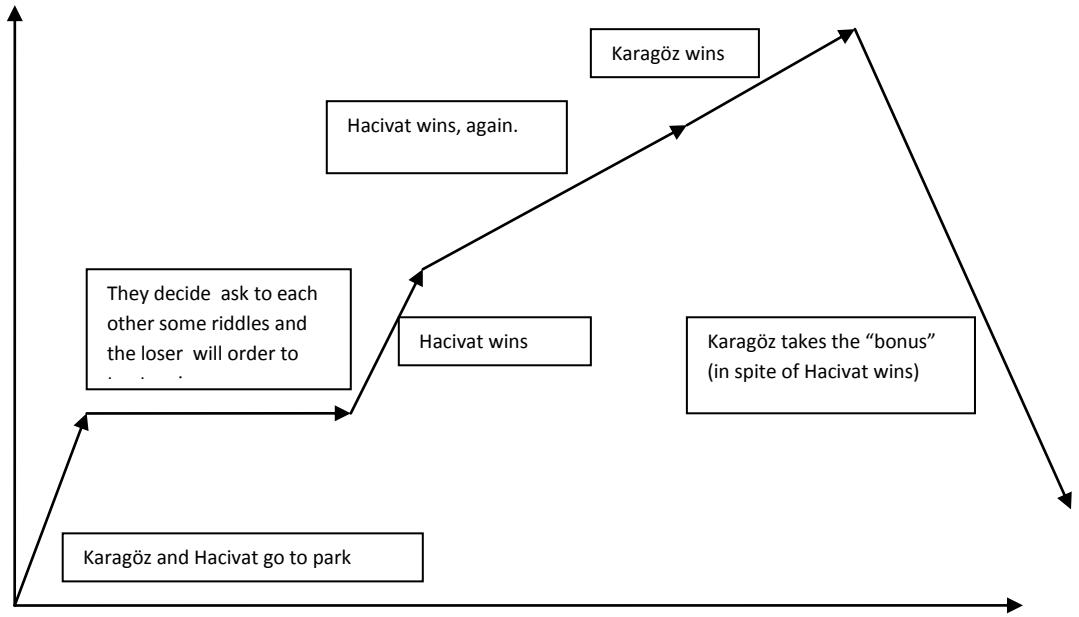
HACİVAT: *Karagöz, what a burglar who couldn't find anything in house could steal?*

This riddle's answer is not giving, and students can think and find his or her "true" answers.

In this text, average words number in a sentence is 8. And compound sentences are not very often. In common usage words have been using in text -e.g. well, OK, bro.

Arresting of a chapter from a literary text may conduce to some problems. For example, in "Bilmece", there were some constituents that couldn't been known e.g why/when they went to park, what sort of place that they went, features of characters etc.

Table 1: Plotting of text

When the task has been analysed, a logical error will see. According to comprehensive and coherent terms, Hacivat said "I won." two times. But Karagöz had answered only one riddle, however Karagöz had won the "gambling". Namely, in the text there aren't logical coherent.

Discussion

The students in ministry school's ideas, denies and interests can change easily. Because of this fact, literary text in lesson books must have been selected insightly. On the other hand, a literary text where in a lesson book must have been given sensible results when put the text through text analysis.

Conclusions

Summary, based on this analysing, literary text should have some following features. Literary text's structures are have to be available for analysing by some criterias.

- Epistemology
- Ontology
- Hermeneutic
- Textology
    - Macro structure
    - Micro structure
    - Super structure

Type choosing have to determined according to students' degree. Entrust giving apprehension kind acknowledge, the type of a text have to be adopted which requires a giving kind. Also text in the lesson books have to be analysing in this terms. Texts in the lesson books have to develop the axiology İn students. With appherension of coincidence to theme, inaccurate main and supporting ideas needn't give to the students.

Literary of child's product may have been take part in lesson books. In this point, these words must be remember by *Anton Çehov*: Both of child's and adult's pills are same, but their dosage's are different from each other.

Eğitim Aracı Olarak Edebî Metinler ve "Bilmece" Metni Üzerine Bir İnceleme

Başak UYSAL[2]

Öz

Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan "Bilmece" isimli metin, Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler bakımından incelenmiş ve metindilbilimsel bir çözümleme yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenerek programda yer alan okuma metinlerinde bulunması gereken özelliklerin metin incelemesinde göz önüne alınmasındaki amaç, ele alınan metnin bu unsurlara uygunluğunu; metni çözümlemedeki amaç ise metnin temel özellikleriyle birlikte derin yapı ve yüzey yapı unsurlarını tespit etmektir. Makaleden elde edilecek bulgu ve sonuçların bundan sonra yapılacak metin çözümleme çalışmalarına katkıda bulunacağı umulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Edebî metin, Türkçe öğretimi, edebî metin tahlili, hermeneutik, ontoloji.

Giriş

Problem

21. yüzyılda iletişim kavramı, insanlığın bugüne dek şahit olduğu her çağdan daha büyük öneme sahiptir. Bu açıdan iletişim becerisinin kullanımında başvurulan ilk araç konumundaki temel dil becerilerinin öneminin artması tartışılmazdır. Çünkü iletişimin temelini oluşturan ve insan ilişkilerini düzenleyen ilk araç, elbette dildir.

Dil ediniminde kullanılan birbirinden farklı materyaller bulunmaktadır; fakat edebî metinlerin kullanımı; program, yaklaşım, yöntem ve teknik değişimlerinden bağımsız olarak en sık başvurulan dil eğitim aracı olarak kullanılmaktadır.

Eğitim sistemi içinde iletişimin ve dil becerilerinin geliştirilmesini sağlama sorumluluğu da büyük ölçüde Türkçe dersine aittir. Bu nedenle Türkçe dersinin amacı yalnızca belirli dil bilgisi kurallarını aktarmak veya öğretmek değil, aynı zamanda iletişim becerilerini de

[2] Gazi Üniversitesi, basakuysal@gazi.edu.tr

bireye kazandırmaktır. Bu da ancak anlama (dinleme-okuma) ve anlatma (yazma-konuşma) becerilerinin geliştirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu becerilerin yanında yenilenen öğretim programlarında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel ve yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanabilme ve girişimcilik gibi temel beceriler de tanımlanmıştır (MEB, 2007). Bu becerilerin kazandırılması sürecinde Türkçe dersi, içeriği gereği öğrencilere ve öğretmenlere en uygun ortamı sağlamaktadır. Bu açıdan Türkçe dersinin temel araçlarından birisi olan edebî metinler de doğal olarak önemli bir yere sahiptir.

Bir edebî metin ve okuyucuları arasındaki konuşma ve aynı metin üzerinde okuyucular arasındaki konuşma, iletişimsel dil öğretimi ve edebiyat öğretimi arasında bir bağlantı kurulmasını sağlayabilir (Kramsch, 1985: 365) Dolayısıyla edebî metin, artık sadece öğrenme alanlarına ve dil bilgisine yönelik belirli kazanımların öğrencilere verilmesi için kullanılan bir araç olarak değil, bu kazanımlara ulaşmak için kullanılacak bir *anahtar* konumuna gelmiştir.

Açıklama, metnin analitik yapısına yöneliktir, anlama ise daha çok söylemin kendine özel yapısına yöneliktir. Bir öğretmen, güzel söz söylemeye yönelik çalışmaları, metnin yapısını ve şeklini öğrencilere öğretebilir. Ama metnin içine yerleştirilmiş değerleri, amaçları ve inançları açık bir tartışma yöntemiyle ve metnin üzerinde uzlaşmayla öğretebilir (Kramsch, 1985: 358). Edebî metinlerin araç işlevinin kapsam dâhilinde geliştirilmesi, kültürel transfer sağlama, değer aktarımı gerçekleştirme, tartışma ortamı oluşturma vb. yükümlülüklerinin de göz önüne alınması gerekmektedir.

Fakat günümüzde dil eğitimi hâlâ bu gerçeklerden kısmen habersiz olarak yapılmaktadır. Özellikle Türkçe derslerinin kişinin iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik olarak bireyi hayata hazırlayıcı kilit bir konum olması gerekirken üniversiteye gelene pek çok öğrencinin kendini ifade etmede ve ifade edileni anlamada problemi olduğu görülmektedir. Bu durumun nedenlerinden birisi de Türkçe derslerinin işlevsel bir biçimde işlenmemesidir.

Amaç

Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığına bağlı komisyon tarafından hazırlanan İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki "Bilmece" isimli metin incelenmeye çalışılacaktır. Metin, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler evreninin bir örneklemi olarak değil, içeriğindeki bazı hususlar bakımından seçilmiştir. Şüphesiz tek bir metinden hareketle ders kitaplarındaki tüm metinler hakkında bir sonuca varmak doğru olmayacaktır; fakat çalışmanın edebî metinlerin Türkçe öğretiminde kullanımı hakkında bilgi verici olduğu düşünülmektedir. Buna göre aşağıdaki amaçlara ulaşılmaya çalışılacaktır.

a. Bilmece metni, program hazırlayıcıları tarafından belirlenen Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde bulunması gereken özellikleri taşımakta mıdır?

b. Bilmece metni, metindilbilimsel yapı bakımından gereken özellikleri taşımakta mıdır?

Edebî Metinlerin Türkçe Dersindeki Önemi

Türkçe öğretimi genellikle yazınsal ve öğretici nitelikli metinler aracılığıyla yapılır. Bu metinler, öğretimin temel araçlarıdır. Türkçenin akıcılığı, yalınlığı, deyimleme ve mecaz gücü ile duygu ve düşünce zenginliğinin yansıtıldığı metinlerle gerçekleştirilen çalışma ve incelemeler, öğrencilere yaşantı zenginliği kazandırır (Sever, 2004). Türkçe eğitiminin de büyük ölçüde edebiyat eğitimi ile iç içe olduğu; dolayısıyla "edebî metnin yeri ve anlamı" meselesinin bu alanı da çok yakından ilgilendirdiği açıktır (Çetişli, 2006: 76).

Murat Özbay (2003: 27), yaptığı araştırmada Türkçe öğretmenlerinin, derslerinde ders kitabından % 94,44 oranında yararlandıklarını tespit etmiştir. . Arhan'ın 2007 yılında yaptığı araştırmanın sonuçları da bu görüşü destekler niteliktedir. Buna göre öğretmenlerin %83,2'sinin konuşma eğitiminde 1. sırada faydalandıkları araç, ders kitabıdır (Arhan, 2007). Türkçe dersinin işlenişi sırasında edebî metinlerin önemini göstermesi açısından bu oranlar, oldukça önemlidir. Dolayısıyla öğrenci; dil bilgisi, dil çalışması, anlama-anlatım çalışmalarını gerçekleştirmek için ilk başta ve öncelikle edebî metinle karşılaşmaktadır. Aynı zamanda, okuma alışkanlığını kazandırmada Türkçe kitaplarının ve kitapta yer alan metinlerin önemi büyüktür. Türkçe kitaplarında

karşılaşılan metinler öğrencinin ilgisini ve anlayış kapasitesini karşıladığı sürece öğrenci, okumayı alışkanlık hâline getirecektir.

Dil öğreniminde edebî metinlerin sıkça kullanıldığı bilinmektedir. Kramsch da yaptığı çalışmada edebî metinlerin ve onların kültürel, sosyal, tarihî boyutlarının dil öğretiminde kullanılmasının yararlarını ele almıştır. Aynı çalışmada, edebî metin ve okuyucu arasındaki ve okuyucuların birbirleri arasındaki ilişkinin iletişimsel dil öğretimine ve edebiyat eğitimine olan olumlu etkileri ele alınmıştır (Kramsch, 1985). Görüldüğü gibi edebî metinler sadece dil öğretiminde değil, diğer alanların eğitim ve öğretiminde de kullanılabilmektedir. Yenilenen eğitim programları doğrultusunda hazırlanan matematik, fen, coğrafya ve tarih kitaplarında da anı, biyografi, öykü gibi edebî türlerin kullanıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte akademik çalışmalar, öğretmenlerin sıklıkla edebî metinleri kuralcı bir yapıyla ilgilenmeleri gerektiği yönündedir (Kramsch, 1985: 358).

Yenilenen program vasıtasıyla ve metindeki metin dil bilimsel ögelerin öğrenciye kavratılmasıyla bu yazılı olmayan kuralın tersine işleyebileceği düşünülmektedir.

Edebî metinlerden hareketle öğrenci yalnızca dil becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda öğrendiği dilin kültürünü de tanıma ve öğrenme olanağını bulur. Bu sayede dil öğreniminin başlıca koşullarından biri olan kültürler arası iletişim ders ortamında somut olarak hayata geçirilebilmektedir (Ünal, 2005). Türkçe dersinin aynı zamanda bir kültür aktarımı dersi olduğu düşünüldüğünde derslerde kullanılan edebî metinlerin derin ve kültürel yapılarının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Yöntem

Edebî metinleri anlama ve anlatma becerilerini bireye kazandırabilme açısından inceleyebilmek için metne önceden belirlenmiş bir yöntemle yaklaşmak gerekmektedir. Son yüzyılda ve özellikle yakın dönemlerde edebî metnin incelenmesinde pek çok yöntem geliştirilmiştir. Yeni eleştiri, yapısalcılık, hermeneutik, metinbilim, dilbilim, göstergebilim, anlambilim ve stilistik bunlardan bazılarıdır (Çetişli, 2006: 81). Bunların içerisine Van Dijk

tarafından yeni bir yaklaşımla ele alınan Eleştirel Söylem Çözümlemesi'ni de eklemek mümkündür.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Simsek, 2006: 187). Bilmece metni, öncelikle Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunması gereken özelliklerden hareketle olay örgüsü, kişiler ve mekân bakımından incelenmiş, daha sonra metin epistemolojik, ontolojik, hermeneutik açılardan ele alınmış ve küçük yapı, büyük yapı ile üst yapı bakımından değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Bilmece isimli metnin işlenmesi için Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndaki bilgiye göre 7 ders saatini kapsayan bir öğrenme-öğretme süreci verilmiştir. Bu süreye anlama-anlatım çalışmaları, dinleme, konuşma, okuma, yazma ve dil bilgisi etkinlikleri dâhildir.

Edebî metne eğitim aracı olarak yaklaşıldığında, metinde bazı disiplinleri görebilmek şarttır. Örnek olarak alınan metinden çıkarılan sonuçlar, aşağıda verilmiştir.

Metnin Epistemolojik Boyutu

Günümüzde bilgi, çoğalarak artmakta, çeşitlenmekte ve bazen de olumsuz anlamda *değişmektedir.* Bilgi felsefesi olarak da adlandırılan epistemolojinin bir edebî metinden beklediği nokta şudur: Metinler, doğru bilgiyi öğrenciye yansıtmalı, bilgiyi çeşitlendirirken değiştirmemelidir. Bilgi, damıtılarak öğrenciye verilmeli, eğitim faaliyetine katkısı olmayacak unsurlar elenmelidir. Bu açıdan edebî metinlerde yer alan atasözleri, deyimler ve kalıplaşmış söz grupları, epistemolojik değeri yüksek olan birimlerdir; çünkü içlerinde hem yaşanmışlık hem yoğunluk hem de kinaye vardır.

Edebiyat eserinin amacı öncelikle bilgi vermek değil, sanatsal bir bakış açısıyla bir varoluşun tanıklığını yapmaktır (Taşdelen, 2006) Bununla birlikte yaş dönemi açısından ele alındığında ilköğretim II. kademe öğrencisinin düşünceleri, kabulleri ve ilgileri değişmeye, gelişmeye yatkındır. Bu nedenle edebî metinler seçilirken metinleri bir içgörü

süzgecinden geçirmek şarttır. Bu çalışmada örnek olarak alınan "Bilmece" isimli metin, bilgilendirici bir metin türü değildir. Dolayısıyla bilginin sorgulanmasından kısmen muaftır; fakat öğrencinin metinden yola çıkarak edineceği bilgiler elbette mevcuttur. Metin içinde yer alan bilmeceler, deyimler ve Karagöz'le Hacivat'ın yaşadığı iletişim kazaları, bu dolaylı bilgilere birer örnektir.

Metnin Ontolojik Boyutu

Çoğu şey göründüğü gibi değildir; edebî metinler ise göründüğü kadar değildir, dolayısıyla edebî metinler sadece dil çalışmaları yapılabilecek ya da ana fikri bulunabilecek paragraf ya da dize bütünlerinden ibaret değillerdir. Bir edebî metnin hem dil hem kültürel hem de eğitsel boyutu olduğunda amacına hizmet ettiği söylenebilir.

Edebî metinlerin dili sadeleştirilirken de "öz"ün yitirilmemesi göz önüne alınmalıdır. Dilin tamamen sadeleştirilmesi, bir bakıma "çocuk dili" hâline getirilmesi okuyucuda kelime fukaralığı oluşmasına neden olabilir. Bu nedenle sadeleştirme çalışmaları seviyeye uygun yapılmalı, metnin yeni sözcük kazandırma işlevi ortadan kalkmamalıdır.

Roman Ingarden de bir sanat eseri olarak edebiyat eserinde dört varlık tabakası kabul etmektedir (Akt: Tunalı, 1984). Burada birbirinden farklı tabakalar vardır; fakat her tabaka bir diğer tabaka üzerinde yükselir, bütünlüğün oluşturduğu varlık yapısından kendine göre pay alır:

1. Kelime sesleri ve onlara dayanarak meydana gelen ve daha yüksek bir basamağı gösteren ses yapıları
2. Farklı derecelerdeki anlam birlikleri tabakası
3. Farklı şematik görüşler tabakası
4. Tasvir edilen şeylerin (nesne, insan ve olaylar) ve onların alın yazılarının tabakası (Akt: Tunalı, 1984: 90).

Edebiyat eseri, bu dört tabakadan meydana gelir. Buna rağmen bir bütündür. Her tabaka birbiriyle bağlantılıdır. Edebiyat sanatı da dil ile yapılan, dile dayanan bir sanattır (Akt:

Tunalı, 1984: 90). Dolayısıyla tüm eserler, kelimeye dayanır. Kelimeler, sadece estetik bir bütün oluşturmaz, anlam açısından da kültür açısından da dinleyeni etkiler. Yani, dilin dışta görünen tabakası ve görünmeyen tabakası arasındaki bütünlüğü oluşturan kültürdür (Yalçın, 2002). Dilin içinden çıktığı kültürle beraber öğretilmesi gereklidir. Aksi takdirde, mesaj anlaşılamaz.

"Bilmece" metninin dil özelliklerine bakıldığında, metnin yaş seviyesine uygun düzeyde yazıldığını görülmektedir. Metin, 422 sözcükten oluşmaktadır. Metnin fazla uzun olmaması, akılda kalıcılığı arttırma bakımından önemlidir. Söz konusu metinde bilinmeyen sözcük sayısının azlığı, anlamlandırma aşamasında öğrencilerin işini kolaylaştırmıştır; fakat bu metnin öğrencilere yeni sözcük kazandırmada ne derece etkin olduğu oranın azlığı nedeniyle tartışmaya açıktır.

Ontolojik boyutta sorgulanması gereken bir diğer kavram da kültür boyutudur. Karagöz ve Hacivat'ın karşılıklı *anlatamama ve anlaşamama* sendromu, Türkçe öğretimi amacıyla yana yazılmış olan birçok ders kitabında sıkça yer almaktadır. Buradan yola çıkarak yapılan eğretilemede Karagöz halkı, Hacivat ise aydın kesimi sembolize eder. Bu değeri öğrencilere taşıması ve farklı sözcüklerin halk tarafından anlaşılamayacağını belirtmesi açısından Karagöz Hacivat metinleri, Türkçe öğretimi ve kültür aktarımı için çok önemlidir.

Metinde öğrencilerin en çok dikkatini çeken nokta, Karagöz ve Hacivat'ın yaptığı pazarlık ve küçük boyutta oynanan kumardır. Karagöz, Hacivat'tan bildiği her bilmecenin cevabı için bir çay parası alacağını söylemekte, en sonunda da bu parayı nakit olarak *tahsil etmektedir.* Değer aktarımı açısından bu küçük çaptaki kumar etkinliğini 7. sınıf öğrencisinin karşısına getirmek, eğitim etiği açısından da doğru bir yaklaşım değildir; çünkü eğitimde yanlışı gündeme getirmek, onun olabilirliğini sorgulamak olacaktır.

Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre 13-14 yaş grubunda ergenlik döneminin bir etkisi olarak *kimlik krizi* yaşanmaktadır. Erikson'a göre ego kimliğinin dış uyaranlarla bağlantısı önemlidir ve ergenlik döneminde birey yaşadığı fiziksel ve psikolojik gelişim nedeniyle yoğun bilgi uyaranına maruz kalmaktadır (GATA, 2009). Dolayısıyla, 13-14 yaşın

dışarıdan etkilenmeye ne kadar müsait bir yaş olduğu da düşünüldüğünde, Karagöz ve Hacivat'ın bilinen her bilmece için birbirlerine çay ısmarlama sözü vermeleri ve sonunda Karagöz'ün bunu nakit olarak alması, çok da doğru bir kültürel aktarım değildir (Bk. Ek 1). Bu noktadaki tek problem, basit çaplı kumar değildir, metnin bu kısmındaki mantık hatası, çalışmanın "Metnin Büyük Yapısı" isimli bölümünde verilmiştir.

Yine aynı noktadan baktığımızda, metinde pedagojik açısından uygun olmayan ifadeler de yer almaktadır. "Hem de nasıl olur kerata!"[3] gibi bir ifade, eğitsel açıdan gündeme getirilmesi uygun olmayan bir ifadedir. Burada kullanılan sözcük, Program'da belirlenen "Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. ögeler yer almamalıdır. (MEB, 2007: 54)" maddesine aykırı özellik göstermektedir. Muhakkak ki metin yazarı, kerata sözcüğünü sözlükteki 3. anlamıyla ele almıştır. Fakat bu noktada Türk Dil Kurumunun bu sözcüğün karşılığına yazdığı 1. anlamı da göz önüne aldığımızda ifadenin bir ders kitabında kullanımının yanlışlığı görülecektir.

Metnin Hermeneutik Boyutu

Her okuma, yeniden yazmadır.
Ben Agger

Bir anlama sanatı olarak hermeneutikte en çok üzerinde durulan konu, okuyucunun metni anlaması, bu anlama eyleminin nasıl, hangi kurallar içinde gerçekleştiğidir (Taşdelen, 2006). Metin çözümleme yöntemi olarak hermeneutiğin kullanımı sosyal bilimlerdeki yeni yöntem geliştirme ihtiyaçlarına eşlik etmek amacıyla yaygınlaşmıştır. Bu ihtiyaç sosyal bilinçaltının var olması için alakalı olan sosyolojinin araştırma alanları içerisinde kendi kökenlerine sahiptir. Hermeneutik de klasik varyantları aşmayı zorlamaktadır; çünkü en son gelen yöntem bireylerin dünyasına ve bu bireylerin kendi anlayışları içinde kalacaklardır (Berger, Gamperl ve Hagmair, 2008: 198)

Okuma, okuyucu ve metin arasındaki sosyal bir gerçekliği meydana getiren köprüdür (Kramsch, 1985: 357). Program'da okuma metinlerinde bulunması gereken türler başlığı

[3] Burada, "kerata" sözcüğünün, Türkçe Sözlük (2010)'teki anlamına başvurmak gerekir.

altında yer alan "Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır (MEB, 2007: 54)." maddesi de bunu destekler niteliktedir. Dolayısıyla yazar ve metin kadar okuyucunun da okuma sürecinde sorumluluğu vardır. Yorum bilgisi olarak tanımlanabilecek olan hermeneutik, okuyana "yorumlama" sorumluluğunu veren bir disiplindir. Metin, öğrencide "yorum bilgisi" oluşturmayı amaçlamalıdır. Öğrenci, okuduğu metne kendinden bir şeyler muhakkak katabilmeli, onu ardından yaşayabilmeli, onu kafasında tekrar yazabilmelidir. Dolayısıyla Türkçe kitaplarında yer alan metinler de öğrencilere yorum bilgisi kazandırabilmelidir.

Esasında edebiyat dersinin amacı metinlerin tek bir anlamı, tek bir doğru yorumu olduğunu göstermek değil, aksine okuma sayısınca anlama olduğunu vurgulamak olmalıdır (Taşdelen, 2006) "Bilmece" isimli metinde de, öğrenciye yorum bilgisi kazandırabilmeye çok uygun bir nokta vardır:

HACİVAT: *Karagöz'üm, girdiği evde kıymetli bir şey bulamayan hırsız ne çalar?*

Yukarıdaki bilmecenin cevabı, metin içinde verilmemiştir. Metin altı etkinlikler içerisinde de bu bilmecenin cevabını öğrencinin bulabileceği herhangi bir ibare yoktur. Dolayısıyla öğrenci, bu sorunun cevabını kendisi bulabileceği gibi metnin sonunu da kendi yorumlama bilgisi ile tamamlayabilecektir.

Yapı Unsurları

Edebî metinde bulunması gereken üç yapı özelliği vardır (Günay, 2003: 52). Bu yapı unsurları temel alındığında "Bilmece" isimli metinden elde edilen yapı özellikleri aşağıda belirtilmiştir.

Küçük yapı unsurları. Cümle kuralları, cümledeki kelimelerin anlamları ve söylem şeklinin genel sezgisel yapısı, metnin küçük yapısını oluşturur (Louwerse ve Graesser, 2006: 426).

Metinde birleşik cümle yapısına sıkça yer verilmemiş, bu da anlamlandırmayı kolaylaştırmıştır. Metinde günlük konuşmada yer alan unsurlara da değinilmesi –şey, peki, birader- metinle okuyucu kitlesinin uyumunu sağlamıştır.

Cümleler arasındaki ilişki de bütünü oluşturacaktır. Ele alınan metin ise bir bütünden alınmış bir metindir. Dolayısıyla bütünün bir parçasıdır. Bu seçim, muhtemelen kitap hazırlayıcıları tarafından seviyeye uygun düşmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Metinde kurallı eksiltili yapılar, artgönderimler sıkça görülmektedir; fakat karmaşık cümle yapıları, metaforlardan yararlanma, adlaşmış sıfat yapıları gibi unsurların metnin yapısında bulunmaması dikkat çekmektedir.

Büyük yapı unsurları. Çeşitli çalışmalar, büyük yapının önemli tekrar arama ve özetleme sonuçlarını öngördüğünü göstermiştir. Büyük yapı içinde sonuçlanan bu öngörüler küçük yapı içerisindeki öngörülerden daha iyi bir şekilde hatırlanır. (Graesser, 1981; Kintschand Keenan, 1973; Kintsch et al., 1975; McKoon and Ratcliff, 1980; Meyer, 1975).

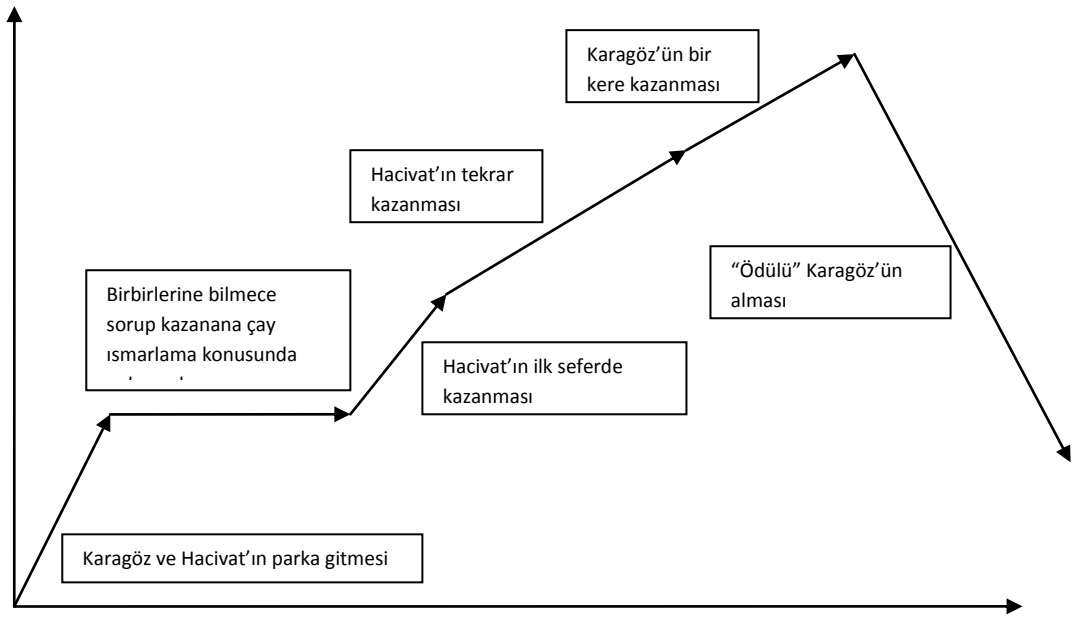
Büyük yapılar önerme bölümleri özelliklerinin en üst seviyesi olduğundan büyük önermelerin dilbilimsel görüntüleri belirlemek ve metnin yüzey bölümündeki büyük yapılarını belirlemek zor olacaktır. Bununla birlikte büyük önermelerin bazı göstergeleri tanımlanabilir. Metnin başlığı, özeti, yüzeysel cümleler-genellikle metnin başında ve sonunda bulunan cümleler- genellikle büyük önermelerin göstergeleridir. Buna ek olarak, uyumlu grafikler vermek, birleştirme amaçlı yan cümleler de tanımlayıcı ve sıfatlar içeren cümlelerde olduğu gibi büyük önermeler olmak için iyi birer adaydırlar (Louwerse ve Graesser, 2006: 426).

Küçük yapı, büyük yapı ve üst yapının bulunmadığı metinlerin sistematik olduğu söylenemez. Büyük yapı, küçük yapı metni yerel olarak düzenlerken metinleri küresel olarak düzenleyen yapılardır (Louwerse ve Graesser, 2006: 426). Dolayısıyla bir metin hem yerel hem küresel olarak incelenmelidir.

Metnin belirli bir bölümünün kesip alınması, sadece yapılandırma problemlerine değil, anlamlandırma problemlerine de neden olabilecektir. Örneğin, Karagöz ve Hacivat'ın oyun parkına niçin gittiği, olayın geçtiği yerle ilgili betimlemeler, kahramanların özellikleri ve duygu durumları verilen metin parçasından bulunabilecek özellikler değildir.

Metnin grafiği, şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: "Bilmece" metninin grafiksel ifadesi

Şekil incelendiğinde, daha önce bahsedilen mantık hatası fark edilecektir. Mantıksal bütünlük açısından bakıldığında, Hacivat bize iki kez "Kazandım." demektedir, Karagöz ise tek bilmece bilmiştir; fakat kazanan Karagöz olmuştur. Dolayısıyla metinde mantıksal tutarlılık yoktur. Bunun nedeni, metnin belirli bir bölümünün kesilerek alınması olarak açıklanabilir. Eğer sebep buysa, Millî Eğitim Bakanlığının hazırlatmış olduğu kitapta bulunan metin, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirtilen hususlara uymamaktadır. Dolayısıyla metin, Program'da "Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler" başlıklı bölümde yer alan,

1. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2'si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa -metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime- çıkarılmalıdır.

2. Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşımalıdır.

3. Metinlerde tutarlılık ve bütünlük olmalıdır (MEB, 2007: 54)

numaralı kriterlere uymamaktadır. Yenilenen ilköğretim programı, yapılandırmacı yaklaşım üzerine temellendirilmiştir, dolayısıyla metinler de yapılandırmacı yaklaşıma göre bütünsel yapıya sahip olmalıdır. Örnek metin, uzun bir karşılıklı konuşmanın ortasından alınmıştır, dolayısıyla Karagöz ve Hacivat'ın nerede olduğu, niçin parka gittiği ve bilmecenin cevabı gibi sorular havada kalmış, dolayısıyla yapısal bütünlük tam olarak sağlanamamıştır.

Üst yapı unsurları. İnceleme konusu olan metin, *Kavramlar ve Çağrışımlar* ana teması altında *Bilmece* alt temasına uygun olarak kitaba dâhil edilmiştir.

Üst yapı unsurlarında ele alınabilecek bir diğer kavram, metnin türüdür. Gölge oyunu ile bütünleşen Karagöz metni, kitapta genel olarak tiyatro eseri adı altında ele alınmıştır. Metnin işlenişi esnasında metnin türüyle ilgili bir bilgi, kılavuz kitap tarafından verilmemekte; fakat bilmece türü tanıtılmakta ve öğrencilerden Karagöz ve Hacivat'ın kahraman olduğu bir tiyatro metni yazmaları istenmektedir. Metin, bütün olarak bilmece türüne dâhil olamayacağına göre tiyatro türüne mal edilmiştir; fakat tiyatro türünün özelliklerini yansıtan bir metin olmaması, bu durumu zorlaştırmaktadır. Çünkü tiyatro türünün öğretilmesinde parçadan çok, bütünden hareket edilmelidir. Ders kitaplarında yer alan kısa tiyatro metinlerinden yola çıkılarak tiyatro türünün kavratılması yanlıştır (Aytaş, 2006: 10).

Tiyatro, yazım teknikleri ve yazılış amacı bakımından diğer edebî türlerden ayrılmaktadır (Aytaş, 2006: 3). Bu kadar geniş bir alanı kapsayan tiyatro teriminin tek bir unsura indirgenerek verilmesi, tanımın kapsamını daraltmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Edebî metinler, sadece Türkçe öğretiminde değil; edebiyat, coğrafya, sosyal bilgiler ve diğer bilimlerin öğretiminde de kullanılmaktadır. İlköğretim 6-7. sınıflar sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde yaptığı deneysel çalışmada Şimşek (2000); öğrencilerin bilgi düzeylerini, hikaye anlatım yönteminin arttırdığı ortaya koyarken; yazılı edebi

ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde kullanılması üzerine yaptığı deneysel çalışmada Otluoğlu (2001); edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin bilişsel kazanımlarında etkili olmadığı fakat duyuşsal kazanımlarında anlamlı derecede fark yarattığını ortaya koymuştur (Akt: Öztürk, 2007).

Taşdelen de (2006) yaptığı çalışma sonucunda edebiyat eğitiminde öğrencinin başarısı kendisine dikte edilen tek ve değişmez anlamı anlamasında değil, kendi anlamasını kendi koşulları içinde gerçekleştirebilmesinde bu şekilde kendi bilgisini ve yorumunu üretebilmesinde aranması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar da göz önüne alındığında okuma zevkinin temellendirildiği yaş grubuna yönelik edebî eserlerde belirli kriterlerin bulunması gerekliliği kaçınılmazdır.

Edebî metinlerin yapısı, metin çözümlemesi sonucunda tutarlı sonuçlar vermeye müsait olmalıdır. Örnek metin incelemesinde görüldüğü gibi, bu unsurlar metnin iskeletini ortaya çıkarmakta ve bağlaşım, bağdaşım, tutarlılık unsurlarını süzgeçten geçirmektedir.

Bilmece isimli metnin tiyatro türüne örnek olarak verilmesine yönelik ise şöyle bir sonuca ulaşılabilir: Tür bilgisi verme kaygısı bir yana bırakılarak metinlerin türü, "verilmesi gereken türün" özelliğine uyarlanmamalıdır. Nitekim Bilmece metni, bunun net bir örneği olarak ders kitaplarında görülmektedir.

Program'da okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler net olarak belirtilmiştir. Şüphesiz tek bir metinden hareketle tüm metinlere yönelik bir değerlendirme yapılamaz; fakat yapılan incelemede Bilmece isimli metnin Program'da belirtilen kriterlerden birçoğuna uymadığı görülmektedir.

1981 programında, okuma metinleri için belirli bir sözcük sınırlaması varken, yenilenen programda bu şekilde bir sınırlama yoktur. Kitaplarda yer alan birçok edebî metin de bu *sınırsızlandırma* imkânından olabildiğince yararlanmaktadırlar. Türkçe kitaplarına alınan hikâye türüne ait eserlerin çoğu aynen alınmış, bir kısaltma ya da sadeleştirmeye gidilmemiş, dolayısıyla da eserler 1981 yılındaki programa göre hazırlanan kitaplarda yer alan metinlere kıyasla hayli uzun olmuştur. Bu nedenle özellikle belirli metin türlerinde sözcük sayısında sınırlamaya gidilmelidir.

Kaynakça

Arhan, S. (2007). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim okulları ikinci kademede konuşma eğitimi (Ankara ili örneği).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Turkey

Aytaş, G. (2006). Edebî türlerden yararlanma. *Millî Eğitim Dergisi, Edebiyat Eğitimi Özel Sayısı*, 169, 261-276.

Berger, K., Gamperl T. and Hagmair G. (2002). Objecive Hermeneutics. Stefan Titscher, Michael Meyeri Ruth Wodak, Eva Vetter (Ed.). *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: Sage Publications.

Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde edebî metnin yeri ve anlamı, *Millî Eğitim Dergisi, Edebiyat Eğitimi Özel Sayısı*, 169, 75-83.

Çomak, N. ve İnceoğlu, Y. (2008). *Metin incelemeleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dilthey, W. (1996). *Hermeneutics and the study of history*. Princeton-New Jersey: Princeton University Press.

Günay, D. (2003). *Metin b ilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

GATA. (2009). Ergenlik ve kimlik bocalaması**.** *Çocuk ve Ruh Sağlığı Hastalıkları Ana Bilim Dalı*. . Retrieved October, 16, 2009 from the World Wide Web http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/kimlik.htm

Kramsch, C. (1985). Literary text in the classroom: a discourse, *The Modern Language Journal, 69*, 356-366.

Ünal, Ç. (2005). Yabancı dil öğretiminde edebî metinler: yenilikçi yaklaşımlara geçiş süreçleri ve gerekçeleri. *H. Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi, 29*, 203-212

Louwerse, M .Graesser, A. (2006). Macrostructure. *The encyclopedia of language and linguistics. Amsterdam: Elsevier. Retrieved November, 23,2009 from the World Wide Web* http://www.autotutor.org/publications/newpapers/Louwerse2006-Macro.pdf

MEB, (2007), *İlkögretim türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)* Ankara: Devlet Kitapları Genel Müdürlüğü.

MEB, (2007). *7. sınıf Türkçe ders kitabı,* Ankara: Devlet Kitapları Genel Müdürlüğü.

Özbay, M. (2003). Türkçe öğretiminde hedef-araç ilişkisinin ders kitabı örneğinde değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları - Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, 13, 59-69.*

Öztürk, Ç. (2007). Coğrafya öğretiminde edebî metinlerin kullanımı, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 70-78.

Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Taşdelen, V. (2006). Edebiyat eğitimi: hermeneutik bir yaklaşım. *Millî Eğitim Dergisi,* 169.

Tunalı, İ. (1984). *Sanat ontolojisi*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri: yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

EK 1

BİLMECE

HACİVAT: Karagöz'üm ne iyi ettik de parka oturmaya geldik!

KARAGÖZ: Bilsem, parasız kaldıkça parklara giderdim. Peki, kızmazlar mı?

HACİVAT: Niye kızsınlar?

KARAGÖZ: Söyleseydin çuval getirirdim.

HACİVAT: Çuval ne olacak?

KARAGÖZ: Canım efendim, "Parka ot yolmaya geldik.", dedin ya… Hem otları kime satacağız?

HACİVAT: Efendim, ot yolmaya değil, oturmaya dedim. Bak, etraf yemyeşil, hava mis gibi…

KARAGÖZ: Öyleyse başka parka gidelim.

HACİVAT: Ne oldu yine?

KARAGÖZ: "Havası pis gibi." demedin mi?

HACİVAT: Değil efendim, "Havası mis gibi…" dedim. Yani temiz ve güzel kokulu…

KARAGÖZ: Âmin, âmin…

HACİVAT: Burada insan kendini unutuyor.

KARAGÖZ: Burada İhsan kediyi mi uyutuyor?

HACİVAT: Karagöz'üm, bana laf yetiştireceğine temiz havadan şöyle derin derin nefes al da ciğerin bayram etsin!

KARAGÖZ: Evvela cüzdanım bayram etse, ben ciğerime bayram yeri bulurum.

HACİVAT: Neyse efendim, kasvetli şeyler konuşmayalım.

KARAGÖZ: Hay hay, kasketli şeyler konuşmayalım.

HACİVAT: Bak aklıma ne geldi! Hoşça vakit geçirmenin bir yolu da karşılıklı bilmece sormaktır.

KARAGÖZ: Yine beni kandırdın ama evvela ben soracağım.

HACİVAT: Efendim, sohbetimizi daha da renklendirelim. Mesela bak şurada kahvehane var, gidelim ben size çay ısmarlayayım.

KARAGÖZ: Hay, hay, çayı anladım da kim kime ısmarlayacak onu anlayamadım Hacı Cavcav? Neyse, çaycı bilir. Ben başlıyorum.

HACİVAT: Haydi kolay gele, başla Karagöz'üm!

KARAGÖZ: Parmağı var canı yok, damarı var kanı yok?

HACİVAT: Efendim, bu eldiven! **Bir çay kazandım**. Şimdi iyi dinle!

KARAGÖZ: Kolay sor!

HACİVAT: Karagöz'üm, girdiği evde kıymetli bir şey bulamayan hırsız ne çalar?

KARAGÖZ: Şimdi bu bilmece mi?

HACİVAT: Canım, niye olmasın, tabii bilmece…

KARAGÖZ: Ne çalar?

HACİVAT: Efendim, ben sana soruyorum.

KARAGÖZ: Ben kendime soruyorum. Belki boş bulunup cevabını söylersin diye sesli düşündüm. Şey, hırsız boş eve mi girmiş?

HACİVAT: Değil efendim, ama kıymetli bir şey bulamamış… Yine de bir şey çalmış, acaba ne?

KARAGÖZ: Hacı Cavcav, bu hırsız acemi imiş?

HACİVAT: Allah müstehakını versin, eve beraber girmedik ya! Ne bileyim, acemi mi?

KARAGÖZ: Hırsızı iyice tanımadan ne çaldığını nasıl bulacağım? Peki, çaldığı şeyi cebine mi koymuş, yoksa çuvala mı?

HACİVAT: Nereye, nereye koymuş… Tamam, bilemedin… **Bir çay daha kazandım, iki oldu. Sıra sende!**

KARAGÖZ: Dur biraz düşünüp uydurayım.

HACİVAT: Canım uydurmak olur mu?

KARAGÖZ: Sesini çıkarma! Tamam, iyi dinle! Şey, ağzımızda cik cik öten meyve hangisidir?

HACİVAT: Karagöz'üm bu bilmece mi?

KARAGÖZ: Bilmece zahir… Yirmiye kadar sayıyorum.

HACİVAT: Şey, birader, böyle bilmece olur mu?

KARAGÖZ: On altı, on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi! Hem de nasıl olur kerata! Bademcik dediğimiz zaman badem ağzımızda cik cik diye ses çıkarmaz mı? **Sen şu çay paralarını ver de gidip akşama ekmek alayım.**

HACİVAT: Al şu parayı ama bunun acısını çıkarırım. (Gider.)

Ünver Oral (MEB, 2006)